

RĂZBOIUL COGNITIV ȘI VULNERABILITATEA DEMOCRAȚIILOR: ATACUL ASUPRA INTEGRITĂȚII DELIBERATIVE

BOGDAN-GEORGE RĂDULESCU*

Abstract. *This article examines cognitive warfare as an emergent form of strategic conflict that targets the very foundations of democratic sovereignty. Unlike conventional or hybrid warfare, cognitive warfare does not aim at territorial control or material destruction, but at capturing the epistemic and symbolic infrastructures through which societies distinguish truth from falsehood and sustain collective identity. The analysis shows how cognitive operations neutralise critical reasoning, erode social trust, and reconfigure individual and collective identities by displacing foundational narratives and implanting exogenous symbolic frameworks. Drawing on NATO doctrine, Russian theories of information confrontation, and American perception-management strategies, the study highlights the shift from controlling information flows to reshaping evaluative categories themselves. Cognitive warfare is therefore interpreted not merely as manipulation of opinion, but as a systemic design of the perceptual environment. Normatively, the article applies the framework of just war theory (justum bellum) to assess cognitive aggression. It argues that the concept of „force“ must be extended to include systematic mental coercion, since the integrity of deliberation is as vital to democratic autonomy as territorial integrity. Anchored in Habermas’s theory of communicative action and Rawls’s notion of “public reason“, the article introduces the concept of “deliberative integrity“ as a strategic good. Protecting electoral processes and collective reasoning from cognitive interference thus becomes central to a renewed architecture of democratic security.*

Keywords: *cognitive warfare; just war theory (justum bellum); deliberative integrity; cognitive sovereignty; democratic legitimacy; disinformation and propaganda.*

Decuplarea societăților de propriile lor mecanisme epistemice

În studiile de securitate conflictul nu mai este definit prin distrugerile materiale sau cuceriri teritoriale, ci prin capacitatea de a remodela percepțiile colective

* Cercetător științific dr. III, Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu“, Academia Română.

(Simon Mabon, Alex J. Bellamy, Eric Kevin Stern)¹. Această mutație conceptuală se regăsește direct în literatura emergentă despre *războiul cognitiv*, unde mintea umană este înțeleasă ca un câmp de luptă strategic. În analiza NATO, războiul cognitiv este definit drept transformarea minții umane în armă și în câmp de operațiuni: „În războiul cognitiv, mintea umană devine câmpul de luptă. Obiectivul nu este doar de a schimba ceea ce gândesc oamenii, ci și modul în care gândesc și acționează.”² O asemenea perspectivă extinde logica analizei de securitate către un nivel ontologic: nu doar percepțiile despre amenințări sunt remodelate, ci și însăși capacitatea de a distinge între real și fals, între autonomie decizională și manipulare externă.³

Dacă în paradigma tradițională conflictul viza controlul teritoriului, în paradigma cognitivă conflictul vizează controlul realității percepute – o formă subtilă, dar profund destabilizatoare de agresiune strategică: „Războiul informațional nu este o activitate limitată la timpul de război. Nu se reduce nici măcar la faza inițială a conflictului [...] Este o activitate continuă, indiferent de starea relațiilor cu adversarul.”⁴ Keir Giles subliniază că războiul informațional – și implicit cognitiv – nu e o fază de conflict izolată, ci o *strategie continuă*, aplicată chiar și în timp de pace. Nu este limitat la momentul inițierii unui conflict, ci acționează persistent, indiferent de starea relațiilor dintre actori. Războiul cognitiv presupune o strategie diferită de cele pe care studiile actuale (despre strategiile și tacticile rusești) le încadrează de obicei în conceptul de „război hibrid” sau cel de simplu „război informațional”, pentru că războiul cognitiv este separat de celelalte dimensiuni ale puterii militare. *Războiul cognitiv este destinat mediilor informaționale interne ale statelor occidentale*. Scopul său principal este subminarea sau modelarea proceselor politice interne prin *schimbarea mentalității* dintr-o țară-țintă.

Unul dintre obiectivele esențiale ale războiului cognitiv este *decuplarea societății de propriile sale mecanisme epistemice*. Prin *mecanisme epistemice* înțelegem ansamblul proceselor, instituțiilor și reflexelor culturale prin care o societate distinge între adevăr și fals, între fapte și ficțiune, între ceea ce este dovedit și ceea ce este doar opinie. Aceste mecanisme includ educația critică, jurnalismul profesionist, metodele științifice, instituțiile de validare publică a cunoașterii (universități, academii, instanțe judiciare), precum și normele sociale

¹ Simon Mabon, Alex J. Bellamy, „Whose Security? Conflict and (Critical) Security Studies in the Contemporary World”, în *Global Politics* 5, nr. 1, 2024, disponibil la <https://online.ucpress.edu/gp/article/5/1/93059/200963/Whose-Security-Conflict-and-Critical-Security>, accesat la 20 iulie 2025. Eric Kevin Stern, „Crisis Decisionmaking: A Cognitive Institutional Approach”, Swedish National Defence College, Elanders Gotab, Stockholm, 2003, National Crisis Management from an International Perspective, ÖCB, The Swedish Emergency Planning Agency.

² NATO Innovation Hub, *Cognitive warfare*, Norfolk, VA: NATO Allied Command Transformation, 2020.

³ Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1998. Lucrarea reprezintă textul fondator al Școlii de la Copenhaga, introducând conceptul de „securitizare” ca act discursiv prin care o problemă este construită ca amenințare existențială. Această mutare de paradigmă deplasează analiza de la simple amenințări materiale către mecanismele cognitive și simbolice prin care comunitățile definesc pericolele. În acest cadru, câmpul minții colective devine nu doar un obiect de analiză, ci și un posibil teatru de conflict – perspectivă pe care doctrina NATO privind războiul cognitiv a dus-o mai departe.

⁴ Keir Giles, *Handbook of Russian Information Warfare*, Rome: NATO Defense College, November 2016, p. 4.

care susțin dezbaterile rațională și corectarea erorilor. Într-un război convențional, dacă un pod este distrus de un bombardament, efectul este vizibil și tactil: avansul trupelor inamice este încetinit sau blocat temporar. În schimb, când atacurile cognitive neutralizează aceste poduri nevăzute ale rațiunii – adică mecanismele epistemice – consecințele sunt mult mai difuze, dar cu impact sistemic: adevărul devine instabil, consensul social se prăbușește, iar deciziile colective încep să se bazeze tot mai mult pe emoție, zvon, ideologie sau frică. Este ca și cum societatea ar pierde hărțile cu care navighează în complexitatea realității, rămânând expusă în fața falșilor *ghizi algoritmici* sau a agenților de influență care pot redefini „ce este real” în funcție de propriul interes strategic.

Conceptul occidental de „război cognitiv” se apropie mai mult de spectrul semantic al conceptului rusesc de „confruntare informațională” (информационное противоборство)⁵ descris de doctrina militară rusă, care încorporează efectele militare/tehnice ale câmpului de luptă și efectele informaționale/psihosociale „concepute pentru a modela percepțiile și a manipula comportamentul publicului țintă (s.n.)”⁶. Dar, această apropiere merită nuanțată. În terminologia rusă, „confruntarea informațională” este un cadru-umbrelă ce cuprinde simultan dimensiunea informatic-tehnică (*cyber*, război electronic, sabotaj al infrastructurilor digitale) și dimensiunea informațional-psihologică (propagandă, dezinformare, operațiuni psihologice, *reflexive control*). Pe scurt: în abordarea rusă, cognitivul este „înglobat” într-un dispozitiv total al confruntării informaționale; în abordarea occidentală, cognitivul a fost mai curând „extras” pentru analiză, iar integrarea cu partea tehnologică a războiului rămâne adesea fragmentată instituțional. Războiul cognitiv devine astfel dimensiunea centrală a confruntării hibride: nu ocupă teritorii și nu distruge infrastructuri, ci colonizează spațiul mental al societății-țintă. Lipsa violenței cinetice nu îi diminuează caracterul de război, întrucât efectele sale sunt cumulative și greu reversibile: slăbirea coeziunii sociale, erodarea capitalului de încredere și degradarea funcționalității instituțiilor. Urmele nu sunt ruine vizibile, ci vulnerabilități invizibile – deformarea memoriei colective, reducerea capacității critice și diminuarea rezilienței strategice.

Odată cu expansiunea internetului și globalizarea comunicării, devine evident că războiul se poartă decisiv în mintea oamenilor. Afirmția că „mintea a devenit un câmp de luptă” nu mai este metaforă, ci diagnoză strategică, prezentă în

⁵ În doctrina militară rusă, termenul „confruntare informațională” (информационное противоборство) desemnează ansamblul operațiunilor desfășurate în spațiul informațional – atât în timp de pace, cât și în timp de război – cu scopul de a influența percepțiile, voința și comportamentele adversarului, paralel cu protejarea propriului mediu informațional. Conceptul este mai larg decât „războiul informațional” în accepțiunea occidentală: el îmbină dimensiuni tehnico-militare (*cyber*, *electronic warfare*) cu dimensiuni psihologice și cognitive (propagandă, dezinformare, manipulare a opiniei publice). În logica sa, controlul informației este indisolubil legat de controlul realității politice și strategice, iar frontul mental al adversarului devine un teatru de operațiuni la fel de important ca cel fizic (Vezi, pentru detalii: Timothy L. Thomas, *Russia's Information Warfare: The Development of Doctrine, 1992–2016*, Carlisle, PA: US Army War College Press, 2016; Jolanta Darczewska, *The Devil Is in the Details: Information Warfare in the Light of Russia's Military Doctrine*, Warsaw: OSW Studies, 2015; Keir Giles, *Handbook of Russian Information Warfare*, Rome: NATO Defense College, 2016).

⁶ US Defense Intelligence Agency, *Russia Military Power: Building a Military to Support Great Power Aspirations*, Arlington, Virginia (SUA), 2017, disponibil la <https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/documents/3891752/Defense-Intelligence-Agency-Russian-Military.pdf>, accesat la 20 iulie 2025.

doctrina NATO privind *cognitive warfare*⁷ și în literatura americană despre *perception management*⁸. Acesta este definit ca ansamblul acțiunilor menite să influențeze emoțiile, motivațiile și raționamentul public, de la lideri până la mase. Armata americană subliniază că „pentru că percepțiile și atitudinile determină comportamentul, forțele militare trebuie să le trateze ca pe un teren strategic-cheie”⁹. Gestionarea percepțiilor devine astfel nucleul strategiei cognitive: nu contează doar *ce* gândesc oamenii, ci mai ales *cum* gândesc. Instrumentele variază de la informații selectate și narațiuni conflictuale la dezinformare și operațiuni psihologice, toate calibrate pentru a remodela percepția asupra realității.

Perception management reflectă această logică: influențarea motivațiilor și emoțiilor publicului pentru a produce schimbări de comportament politic. Acțiunile se desfășoară prin instrumente invizibile – propagandă strategică, atacuri cibernetice, inginerie socială – integrate în *hybrid warfare* și *full-spectrum operations*, unde dimensiunea cognitivă devine centrală. Războiul cognitiv operează în „zona gri”, între pace și război, subminând coeziunea societală fără a depăși pragul conflictului militar formal. Conflictul este distribuit pe o multitudine de micro-fronturi informaționale, alimentate de atacuri subtile și atomizate, diseminate prin rețele sociale, micro-narațiuni și campanii de *micro-targeting*.

Expansiunea tehnologiilor informaționale a transformat mediul virtual într-un spațiu operațional privilegiat pentru manipularea cognitivă. Capacitatea inteligenței artificiale de a modela azi mesaje personalizate și de a exploata vulnerabilități psihologice în timp real conferă un rafinament fără precedent tehnicilor de control reflexiv. După cum observă Timothy L. Thomas, inteligența artificială și tehnologia informațională pot „introduce o schimbare în procesul de informare desfășurat de un adversar, convingându-l să ia decizii conform proiectului controlorului (Rusia) și oferind metodologia pentru un război informațional, cu scopul de a prelua controlul asupra aparatului cognitiv al adversarului”¹⁰. Controlul nu vizează doar conținutul, ci însăși arhitectura decizională – tiparele prin

⁷ NATO definește domeniul cognitiv ca pe un „spațiu de luptă al minții” – un teren strategic disputat, arătând că manipularea psihologică este la fel de crucială precum efortul militar convențional. În Documentul oficial NATO (Canadian Defense) se folosește exact sintagma: „Cognitive warfare positions the mind as a battle space and contested domain”. Sursa: *The invisible threat: Tools for countering cognitive warfare*, Fall 2021 NATO Innovation Challenge, Government of Canada, disponibil la https://www.canada.ca/en/department-national-defence/campaigns/fall-2021-nato-innovation-challenge.html?utm_source=chatgpt.com, accesat la 18 iunie 2025.

⁸ *Perception management* este definit de Departamentul Apărării al Statelor Unite ca „acțiuni de transmitere și/sau omitere selectivă a anumitor informații și indicii către audiențe străine, pentru a influența emoțiile, motivațiile și rațiunea obiectivă”. Utilizat inițial în context militar ca parte a operațiunilor informaționale (*information operations*), termenul a evoluat spre a desemna tehnici de influență împletite cu dezinformarea, propaganda și operațiuni psihologice. Conceptul reprezintă, practic, instrumentarul strategic prin care actorii își construiesc o realitate percepută controlată pentru publicul-țintă – o formă de manipulare care devine dominantă în războiul cognitiv (Vezi: Douglas H. Dearth, „Shaping the ‘Information Space’”, în *Journal of Information Warfare*, vol. 1, nr. 3, iarna 2002, pp. 1-15, disponibil la <https://www.jinfowar.com/journal-issue/volume-1-issue-3>, accesat la 18 iunie 2025; B. M. BU Kapoor, „The Art of Perception Management in Information Warfare Today”, în *USI Journals*, octombrie-decembrie 2009, pp. 31-33).

⁹ The Joint Chiefs of Staff, *Joint Concept for Operating in the Information Environment (JCIOE)*, 25 July 2018, p. IX, disponibil la https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/concepts/joint_concepts_jcioe.pdf?utm_source=chatgpt.com, accesat la iunie 2025.

¹⁰ Timothy L. Thomas, „Russia’s Reflexive Control Theory and the Military”, în *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 17, issue 2, 2004, p. 247.

care sunt selectate și validate datele realității. Ofensiva devine astfel nu doar ideologică, ci și ontologică: contestă capacitatea adversarului de a distinge între real și proiectat, între autonomie și conformism manipulat.

Definirea războiului cognitiv

În studiul lor, *Cognitive warfare and the vulnerabilities of democracies*, Kimberly Orinx și Tanguy Struye de Swielande atrag atenția că „în societățile occidentale, am apărut întotdeauna infrastructuri materiale, dar nu mintea umană”¹¹. Această observație subliniază vulnerabilitatea structurală a democrațiilor: protejarea infrastructurii critice a prevalat asupra protecției „infrastructurii cognitive”. Dacă teritoriul și rețelele sunt securizate, dar cadrul interpretativ colectiv poate fi capturat, securitatea fizică devine o iluzie. Mintea – ca spațiu comun de generare a semnificațiilor – se transformă astfel în noul centru de greutate strategic.

Această fragilitate derivă din premise culturale adânc înrădăcinate: încrederea în raționalitatea autonomă a individului, tradiția libertății de expresie și presupunerea autoreglării pieței ideilor. Or, aceste mecanisme pot fi instrumentalizate prin exploatarea prejudecăților cognitive și a arhitecturii emoționale a deciziei. Apărarea minții nu presupune cenzură, ci reziliență cognitivă: capacitatea colectivă de a detecta și respinge intervențiile manipulative înainte ca acestea să se stabilizeze în gândirea publică. În lipsa ei, democrațiile devin „carapace vulnerabile”, ușor penetrabile din interior. Alonso Bernal și Cameron Carter oferă însă o definiție mai elaborată: „Războiul cognitiv merge mai departe decât controlul fluxului informațional; el vizează modul în care oamenii reacționează la informație, determinându-i să se autodistrugă din interior.”¹² Cei doi autori definesc fenomenul ca pe „transformarea opiniei publice într-o armă, de către o entitate externă, în scopul (1) influențării politicii publice și (2) destabilizării instituțiilor unui stat-țintă”¹³.

Această formulare insistă asupra caracterului ireversibil al efectului urmărit: *schimbarea categoriilor mentale ale adversarului* astfel încât însăși percepția realității să fie conformă cu *patternuri* impuse. Ținta nu mai este conținutul informației, ci *matricea evaluativă* care determină reacția la stimuli informaționali. „A determina inamicul să se autodistrugă din interior către exterior” descrie un mecanism psihosocial cu relevanță operațională: saturarea mediului cu stimuli emoționali și ambigui, erodarea încrederii și paralizarea coeziunii comunitare. Pentru analiza de *intelligence*, indicatorul critic nu este schimbarea punctuală a opiniei, ci scăderea rezilienței sistemice – incapacitatea societății de a gestiona conflicte interne și de a reacționa proporțional la crize.

¹¹ Kimberly Orinx, Tanguy Struye de Swielande, *Cognitive warfare and the vulnerabilities of democracies*, Centre d'Etude des Crises et des Conflits Internationaux, 12 mai 2021, disponibil la <http://cecrilouvain.be/wp-content/uploads/2021/05/cognitive-warfare-.pdf>, accesat la 20 iulie 2025.

¹² Alonso Bernal, Cameron Carter, „Cognitive Warfare. An Attack on Truth and Thought”, Innovation Hub (NATO Innovation Network), p. 3, disponibil la <https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/Cognitive-Warfare.pdf>, accesat la 18 iunie 2025.

¹³ *Ibidem*.

Când capitalul social și legitimitatea instituțională sunt erodate, destabilizarea devine autoîntreținută. În astfel de condiții, o invazie militară externă poate fi percepută de o parte a populației nu ca agresiune, ci ca „intervenție salvatoare”. Această posibilitate este rezultatul convergenței a două procese: eroziunea internă a coeziunii și implantarea narativelor alternative despre legitimitate. Indicatorii timpurii ai acestei stări includ: internalizarea narativelor ostile („guvern ilegal”, „stat eșuat”, „sistem corupt”), scăderea încrederii în instituții, fragmentarea spațiului informațional în „insule de realitate” incompatibile și apariția unei imagini pozitive a agresorului ca „protector cultural” sau „alternativă stabilă”. Procesul urmează, de regulă, o succesiune: introducerea narațiunilor alternative, saturația mediatică prin canale multiple, integrarea acestora în simboluri identitare și arhetipuri colective, apoi fracturarea coeziunii sociale și reîncadrarea unei invazii externe drept act de „eliberare”. Astfel, „transformarea opiniei publice în armă” desemnează conversia percepțiilor colective într-un vector strategic intern, capabil să constrângă instituțiile proprii ale statului-țintă.

Oliver Backes și Andrew Swab arată, în *Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States*, cum „Rusia a promovat, prin mass-media tradiționale și rețele sociale, narațiuni menite să submineze stabilitatea politică internă și să rupă angajamentul față de UE și NATO”¹⁴. Moscova exploatează și amplifică clivaje preexistente. Arhitectura include *spălarea narativelor*¹⁵, *firehose of falsehood*¹⁶ și *astroturfing*¹⁷, integrate cu tehnici de control reflexiv. Obiectivul nu este doar influențarea deciziei, ci remodelarea regulilor după care se formează judecata.

¹⁴ Oliver Backes, Andrew Swab, *Cognitive Warfare. The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States*, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School, November, 2019, disponibil la <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/2019-11/CognitiveWarfare.pdf>, accesat la 18 iunie 2025.

¹⁵ *Spălarea narativelor (narrative laundering)* se desfășoară în trei etape principale: 1/*inserarea (placement)*: publicarea inițială a conținutului fals sau înșelător, adesea pe platforme obscure sau neverificate, precum site-uri marginale, conturi de *social media* anonime sau identități false; 2/*stratificarea (layering)*: răspândirea și repetarea narativului printr-un amestec de conturi autentice și inautentice, bloguri și surse media alternative, pentru a crea iluzia unui consens social și a unei credibilități spontane; 3/*integrarea (integration)*: preluarea și amplificarea narativului de către surse mai respectabile sau *mainstream*, inclusiv instituții media tradiționale, ceea ce îi conferă o aură de încredere și acceptare generală.

¹⁶ *Firehose of falsehood* este un model de propagandă identificat de cercetătorii RAND Corporation pentru a descrie strategia de diseminare masivă a dezinformării caracterizată prin volum extrem, viteză ridicată, varietate a mesajelor și indiferență față de coerența internă sau adevărul factual. Scopul nu este convingerea prin argumentație logică, ci saturarea mediului informațional și erodarea capacității publicului de a distinge între informație credibilă și falsificată. Strategia exploatează atenția limitată a audienței și reduce motivația de verificare critică, transformând haosul informațional într-un avantaj operațional. Vezi C. Paul, M. Matthews, *The Russian „Firehose of Falsehood” Propaganda Model*, RAND Corporation, 2016.

¹⁷ *Astroturfing* desemnează practica de a fabrica artificial aparența unui sprijin popular spontan (*grassroots*) pentru o cauză, o organizație sau o politică, prin orchestrarea de mesaje, grupuri sau proteste care par a fi generate „de jos în sus”, dar sunt în realitate planificate și finanțate de actori politici sau economici. În domeniul războiului informațional și cognitiv, *astroturfingul* funcționează ca o tehnică de manipulare perceptivă, inducând legitimitate și consens acolo unde acestea lipsesc (Vezi, de exemplu: Daniel Katz, „Astroturfing and the Manipulation of Public Opinion”, în *Journal of Political Communication* 29, no. 3, 2012, pp. 21-39; și Edward Walker, *Grassroots for Hire: Public Affairs Consultants in American Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2014).

După cum afirma Vladislav Surkov, arhitect al propagandei putiniste, scopul este „să intervină în creierul tău și să-ți schimbe conștiința”¹⁸. În termeni neuro-cognitivi, strategia mizează pe saturarea atenției cu stimuli emoționali, consolidarea memoriei prin repetiție și exploatarea prejudecăților, astfel încât narațiunile anti-UE și anti-NATO să devină „reflexe cognitive”. Scopul nu este câștigarea unei dezbateri, ci capturarea cadrului interpretativ: atunci când instituțiile sunt percepute ca ilegitime, democrația se destramă din interior, iar orientarea geopolitică se poate schimba „natural”, fără coerciție militară. Ajungem astfel exact în logica operațională a tacticilor cognitive rusești: nu simple „mesaje ostile”, ci un nou *design* sistemic al mediului de percepție.

În statele din fosta Uniune Sovietică sau din fostul lagăr socialist, spre exemplu, Moscova exploatează clivaje preexistente (memoria istorică, identități etno-lingvistice, anxietăți socio-economice) și le cuplează cu o distribuție multimodală – televiziuni, portaluri „respectabile”, rețele sociale, rețele de influențări și conturi automatizate – pentru a produce *rezonanță narativă*¹⁹: mesaje repetate, ușor memorabile, care erodează încrederea în instituții și redefinesc praturile de plauzibilitate. Din perspectivă sistemică, avem un control de ordin superior: *nu se atacă direct decizia, ci regulile după care se formează judecata care a dus la decizie* (cadrul problemei, metricile de credibilitate, ierarhia surselor). Neurocognitiv, se mizează pe saturarea atenției cu stimuli emoționali (amenințare, nedreptate, nostalgie), pe consolidarea memoriei prin repetiție și pe exploatarea prejudecăților (sociale, etnice), astfel încât narațiunile anti-UE și anti-NATO să devină reguli nescrise ale gândirii automate și ale evaluării realității.

În ceea ce privește apărarea Occidentului de către alianța politico-militară NATO, un raport al Air Force Research Laboratory pune în evidență faptul că „adversarii analizează peisajul informațional și cognitiv în căutarea centrelor de greutate cognitive ale Alianței, pe care le vor lua în vizor cu «arme informaționale»”²⁰. Observația relevă una dintre cele mai subtile și totodată periculoase mutații strategice ale războiului contemporan. Conceptul de „centre de greutate cognitive” (*cognitive centres of gravity*)²¹ derivă din adaptarea teoriei clasice clausewitziene la realitatea unui conflict non-cinetic, în care obiectivul nu mai

¹⁸ Владислав Юрьевич Сурков [Vladislav Iurievici Surkov], *Долгое государство Путина* [Statul de lungă durată al lui Putin], Независимая газета [Gazeta Nezavisimaya], 11 февраля 2019 [11 februarie 2019].

¹⁹ *Rezonanța narativă* desemnează fenomenul prin care un mesaj sau o poveste își amplifică impactul persuasiv datorită congruenței cu valorile, experiențele, emoțiile sau cadrele cognitive deja existente în publicul-țintă. Ea nu depinde doar de conținutul mesajului, ci și de gradul în care acesta „vibrează” cu structurile mentale și afective preexistente, facilitând internalizarea și reproducerea spontană a narațiunii. În studiile de comunicare strategică, *rezonanța narativă* este considerată un multiplicator de eficiență al propagandei, întrucât reduce rezistența cognitivă și accelerează procesul de sedimentare a cadrului interpretativ dorit.

²⁰ Laurie Fenstermacher, David Uzhca, Katie Larson, Christine Vitiello, Steve Shellman, *New Perspectives on Cognitive Warfare*, Air Force Research Laboratory, Strategic Analytic Enterprises (SAE), Inc., Charles City, June 2023.

²¹ *Cognitive centres of gravity* (centre de greutate cognitive) desemnează acele noduri intangibile de coeziune – credințe împărtășite, narațiuni-cadru, legitimitatea liderilor și încrederea în instituții, identități colective și obiceiuri decizionale – care furnizează unei comunități energia morală, direcția și reziliența necesare acțiunii colective. Conceptul derivă din „centrul de greutate” despre care vorbea Clausewitz (sursa principală de putere/coagulare a voinței), extins din domeniul fizic-organizatoric în cel cognitiv-simbolic. Analiza operațională tratează aceste centre prin grila CC/CR/CV (capacități critice/cerințe critice/vulnerabilități critice): de pildă, capacitățile pot fi coerența narativă și alinierea identitară; cerințele – canale media credibile, vectori de încredere, ritualuri civice; vulnerabilitățile – polarizare, traume istorice reactivabile, alfabetizare media scăzută,

este distrugerea fizică a capacităților militare ale adversarului, ci dezintegrarea voinței colective de a acționa, prin exploatarea slăbiciunilor cognitive și valorice ale unei societăți. Consecințele sunt majore: într-un asemenea scenariu, nu este afectată doar acuratețea datelor pe care le folosesc actorii statali sau non-statali, ci și *structura mentală și valorică de decodificare a realității*. Răspunsul nu poate fi doar reactiv – combaterea punctuală a dezinformării –, ci trebuie să includă protejarea mecanismelor colective de procesare a realității, pentru a preveni ca vulnerabilitățile psihologice să devină breșe strategice exploatabile.

Remodelarea identitară a indivizilor și comunităților

Războiul cognitiv nu urmărește doar manipularea opiniei imediate, ci și remodelarea identitară a indivizilor și comunităților. El reconfigurează treptat nucleele prin care oamenii își definesc apartenența, loialitățile și raportarea la realitate. Nu e vorba de o simplă schimbare de convingeri, ci de o mutație structurală a percepției de sine, prin care subiectul alunecă dintr-un cadru valoric stabil spre un teritoriu al disoluției simbolice, ambiguității morale și dezorientării epistemice. Disoluția simbolică constă în neutralizarea semnificației colective a simbolurilor naționale, culturale, religioase sau istorice, care nu mai pot funcționa ca repere de identitate și coeziune. Ambiguitatea morală este indusă prin narrative contradictorii ce dizolvă distincțiile fundamentale dintre bine și rău, adevăr și minciună, victimă și agresor, generând relativism paralizant sau cinism adaptativ. Din această confuzie derivă dezorientarea epistemică: incapacitatea de a mai discerne între surse credibile și toxice, între realitate și simulacru, între cunoaștere validă și intoxicare deliberată. „Teritoriul” vizat de atacurile cognitive nu este fizic, ci psihologic: un regim simbolic controlat, unde percepțiile sunt distorsionate și rezistența critică e substituită cu pasivitate. Individul trăiește într-un prezent fragmentat, incapabil să integreze stimuli într-o viziune coerentă. Tocmai aici se desfășoară esența războiului cognitiv: nu prin impunerea unui adevăr, ci prin dezactivarea treptată a facultății de a gândi liber. În vidul de sens rezultat, sugestiile externe pot pătrunde nestingherite, subminând *suveranitatea cognitivă*²².

crize ambigue. Țintirea unui centru de greutate cognitiv nu vizează „opinii” izolate, ci regulile după care publicul decide ce este adevărat și legitim; succesul se măsoară în deplasări ale încrederii, ale autorității epistemice și ale comportamentelor stabile, nu doar în câștiguri discursive de moment. Referințe: Joseph L. Strange, *Centers of Gravity & Critical Vulnerabilities*, Marine Corps University, 1996; Dale C. Eikmeier, „A Logical Method for Center of Gravity Analysis”, în *Parameters*, 42(2), 2012; Milan Vego, *Joint Operational Warfare: Theory and Practice*, Naval War College, 2009; U.S. Joint Staff, *JP 5-0: Joint Planning* (cap. despre *Center of Gravity*).

²² Conceptul de „suveranitate cognitivă” există în studiile occidentale recente și este abordat din multiple perspective academice, filosofice și politice. El se referă la dreptul și capacitatea indivizilor sau grupurilor de a-și controla propriile gânduri, cunoștințe și decizii, păstrând autonomia mentală în fața influențelor externe, fie ele politice, tehnologice sau culturale. În literatura academică contemporană, suveranitatea cognitivă este privită ca o necesitate pentru menținerea autonomiei individuale și colective, mai ales într-o lume dominată de algoritmi, tehnologii digitale și influențe culturale dominante. Ea implică dreptul la autodeterminare cognitivă, libertatea de a gândi și de a interacționa cu informația într-un mod autonom, fără coerciție sau manipulare. Acest concept este legat și de noțiuni precum „justiția epistemică”, „transparența algoritmică” și „protecția datelor mentale”, fiind considerat vital pentru democrație (Vezi: Reginaldo Barros II, „Cognitive Sovereignty as a Fundamental Right: An Ethical and Legal Proposal for AI and Neurotechnologies”, în *Social Science Research Network*, April 29, 2025, disponibil la <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5308691>, accesat la 20 iulie 2025).

Războiul cognitiv își atinge obiectivele nu prin forță brută, ci prin capturarea imaginarului colectiv și internalizarea afectivă a unor reprezentări care funcționează ca realități alternative. În această logică, remodelarea identitară devine nu un simplu efect colateral al influenței informaționale, ci însăși miza centrală a noii arhitecturi conflictuale a puterii, în care frontul nu mai este teritorial, ci mental, iar câmpul de luptă este conștiința însăși. Războiul cognitiv extrage, dislocă sau erodează aceste structuri intime, nu prin forță brută, ci printr-un proces lent, insidios și aparent benign. În locul lor se implantează – precum o adiție osoasă – fragmente din sistemul axiologic, narativ și afectiv al adversarului, astfel încât individul ajunge să adopte, fără rezistență, valorile și viziunile care servesc interesele celui care duce ofensiva. Această tehnologie psihosocială urmărește *erodarea lentă a narațiunilor fondatoare*²³, *slăbirea reperelor axio-logice*²⁴ și *dezarticularea afectivă a coeziunii sociale*²⁵, astfel încât indivizii devin progresiv mai receptivi la narativele impuse exogen, chiar și atunci când acestea contravin interesului propriu. Este o operație psihopolitică de mare finețe, care nu urmărește doar manipularea comportamentului, ci și reconfigurarea structurii de sens, a memoriei afective și a arhitecturii inconștiente care fundamentează raportarea la real.

Războiul cognitiv începe prin parazitarea narațiunilor colective care alcătuiesc mitologia identitară a unei comunități – acele povești fondatoare, simboluri și repere afective care dau coerență istorică, legitimitate morală și sentiment de apartenență unui grup uman. Nu este vizată de la început distrugerea frontală a acestora, ci mai curând o infiltrare tăcută, o deturnare semantică subtilă, prin care sensurile originare sunt erodate, reinterpretate sau ironizate, până când își pierd puterea de agregare simbolică. Odată destabilizate, aceste narațiuni sunt înlocuite – sau chiar reconfigurate – prin injectarea unor noi scenarii identitare, fabricate în laboratoarele adversarului. Aceste noi mitologii

²³ Prin „erodarea lentă a narațiunilor fondatoare” se înțelege procesul subtil și gradual prin care miturile, simbolurile și cadrele narative ce susțin identitatea colectivă își pierd coeziunea și puterea de legitimare. Această erodare nu se produce prin atac frontal sau negare explicită, ci printr-o corodare invizibilă, generată de reinterpretări selective, fracturări semantice și relativizarea treptată a consensului simbolic, până când povestea comună devine autocontradictorie și incapabilă să mai furnizeze un orizont stabil de sens (cf. Paul Ricoeur, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, Paris, Seuil, 2000; Jan Assmann, *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011; Aleida Assmann, *Is Time Out of Joint? On the Rise and Fall of the Modern Time Regime*, Ithaca, Cornell University Press, 2020).

²⁴ *Slăbirea reperelor axiologice* desemnează procesul prin care valorile fundamentale care structurează judecățile morale și comportamentele colective – precum adevărul, justiția, demnitatea, solidaritatea – își pierd autoritatea normativă. Ele nu mai funcționează ca busole interioare, ci devin opționale, relativizabile, negociabile. Individul se află astfel într-un vid valoric, unde deciziile nu mai sunt ghidate de convingeri ferme, ci de stimuli contextuali sau presiuni sociale volatile. Rezultatul este o societate în care diferența dintre ceea ce este „bine” și ceea ce este „convenabil” devine tot mai estompată, iar rezistența la manipulare morală – tot mai slabă (Vezi: Alasdair MacIntyre, *After Virtue: A Study in Moral Theory*, 3rd ed., Notre Dame, University of Notre Dame Press, 2007 – o carte fundamentală despre destrămarea consensului moral în modernitatea târzie).

²⁵ *Dezarticularea afectivă a coeziunii sociale* face referire la destrămarea legăturilor emoționale care unesc indivizii în jurul unor sensuri comune, ritualuri de apartenență și solidarități tacite. Nu este vorba doar despre conflict sau polarizare ideologică, ci despre o uzură invizibilă a încrederii reciproce, a empatiei colective și a disponibilității de a construi împreună. Comunitatea nu mai este percepută ca un spațiu de legătură vitală, ci ca un agregat de indivizi izolați, suspicioși sau indiferenți. Acolo unde afectul nu mai circulă, nici sensul lui „a fi împreună” nu se mai coagulează. Fără acest ciment emoțional, corpul social devine vulnerabil la divizare, la instrumentalizare și haos.

funcționează ca instrumente de rescriere a memoriei colective și de remodelare a imaginarului comun, transformând radical percepția despre sine a colectivității-țintă. Astfel, nu doar că se pierde continuitatea cu propriul trecut, ci se instalează o nouă schemă de orientare axiologică și afectivă, adaptată obiectivelor geopolitice sau ideologice ale agresorului cognitiv.

În acest mod, comunitatea ajunge să-și interiorizeze propria subordonare narativă, fără conștiința hibridizării și *colonizării cognitive*²⁶.

Integrarea psihologiei analitice a lui Carl Gustav Jung despre miturile și simbolurile identitare deschide o dimensiune adesea neexplorată în studiul războiului cognitiv: modul în care atacurile informaționale penetrează straturi psihologice profunde, ancorate în inconștientul colectiv. Analiza jungiană oferă un cadru metodologic capabil să cartografieze nivelurile adânci devenite ținte ale războiului cognitiv, acolo unde impactul se exercită nu doar asupra percepțiilor raționale, ci și asupra structurilor arhetipale ce dau formă imaginarului colectiv. În această perspectivă, narațiunile culturale și mitologice nu sunt simple decoruri ale discursului public, ci structuri arhetipale – imagini și povești fundamentale – prin care comunitățile își definesc sensul, coeziunea și raportarea la lume. Arhetipurile funcționează ca matrici inconștiente prin care comunitățile interpretează evenimentele și își articulează reacțiile afective și comportamentale.

Actorii ostili exploatează aceste structuri prin inserarea lor în *meta-narațiuni alternative*, concepute să reactiveze emoții ancestrale, de la frica de invazie până la nostalgia unei „epoci de aur” pierdute. Acest proces manipulează *funcția fabulatorie a colectivității* – capacitatea sa naturală de a crea și transmite povești – transformând-o într-un instrument de divizare internă. În loc să ofere coeziune și sens, miturile resemnificate strategic alimentează scenarii de victimizare, ură sau revanșă, remodelând identitățile în direcția dorită de agresor. Astfel, *structurile arhetipale devin instrumente de conflict informațional și geopolitic*, remodelând și fracturând identități colective prin resemnificări subtile, dar cu impact emoțional intens.

Războiul cognitiv interpretat prin grila teoriei războiului just (justum bellum)

La prima vedere, asocierea dintre războiul cognitiv și teoria clasică a războiului just ar putea părea forțată. Totuși, această punte conceptuală devine legitimă dacă reținem esența conceptului de *justum bellum*: stabilirea criteriilor

²⁶ *Colonizarea cognitivă* este procesul prin care un actor extern impune, subtil și progresiv, propriile sale scheme de gândire, cadre interpretative și grile valorice asupra unei populații-țintă. Nu prin constrângere directă, ci prin infiltrarea lentă a unor narative, simboluri și practici discursive care înlocuiesc structurile cognitive native. Individul ajunge să perceapă lumea prin lentile străine, fără să conștientizeze acest transfer. Gândirea critică este dezactivată, iar reflexele mentale sunt reprogramate. Nu i se impune ce să creadă, ci *cum* să gândească. Iar când modul de gândire este capturat, autonomia intelectuală devine imposibilă. Aceasta este esența colonizării cognitive: nu ocuparea unui teritoriu, ci reimplantarea unei alte conștiințe de sine și despre propriul univers (Vezi: Y. Bozhkov, M. LaVallie, H. Sasakamoose, „Indigenous knowledge and colonial cognitive frameworks: Barriers and bridges for knowledge co-construction”, în *Transcultural Studies Quarterly*, 8(1), 2020, pp. 225-240).

prin care o comunitate politică poate considera un răspuns defensiv ca fiind moralmente și juridic justificat atunci când însăși integritatea sa este amenințată. Aplicarea grilei teoriei războiului just (*justum bellum*)²⁷ în analizarea războiului cognitiv deschide o dublă perspectivă: una de diagnosticare (identificarea surselor și metodelor agresiunii cognitive) și una normativă, ce trasează limite morale și juridice într-un teren dominat de opacitate și ambiguitate. Într-un război fără zgomotul armelor, dar cu efecte potențial mai distructive decât o ofensivă militară convențională, apărarea nu se măsoară doar în capacitatea de a intercepta rachete, ci și în capacitatea de a proteja deliberarea autonomă, a memoriei colective și a coeziunii sociale. Aplicarea cadrului conceptual al războiului just la fenomenul războiului cognitiv nu înseamnă transplantarea mecanică a unor norme medievale într-un context digitalizat, ci reinterpretarea lor în lumina unui conflict care, deși lipsit de lovituri cinetice, poate lăsa cicatrici profunde în țesutul social și politic al unei comunități.

În filosofia politică liberală modernă, una dintre funcțiile fundamentale ale statului este protejarea cetățenilor și garantarea condițiilor necesare pentru exercitarea libertății politice. John Locke și, mai târziu, gânditori precum John Stuart Mill au subliniat că legitimitatea guvernării derivă din *consimțământul informat* și *liber al guvernaților*. Acest consimțământ nu este o formalitate electorală, ci rezultatul unui proces de deliberare colectivă în care informația circulă liber, pluralismul este protejat, iar presiunile coercitive sunt absente. Războiul cognitiv rupe aceste premise în trei moduri critice:

Deturnarea procesului electoral – Atunci când operațiuni de influență străină manipulează fluxul informațional în perioade preelectorale sau electorale, ele reduc autonomia decizională a alegătorilor. Acest lucru nu înseamnă doar schimbarea unor voturi, ci *deformarea cadrului mental* în care alegătorii își formulează preferințele. Din perspectivă normativă, alegerile rămân procedură formală, dar își pierde substanța democratică: nu mai reflectă voința reală a corpului politic, ci o voință fabricată.

Erodarea libertăților cetățenești – Libertatea de exprimare și dreptul la informare corectă devin irelevante dacă spațiul public este saturat de dezinformare calibrată algoritmic. Atunci când cetățenii sunt supuși unei presiuni informaționale constante, libertatea lor devine nominală: au formal dreptul de a decide, dar decizia este luată într-un mediu mental controlat din exterior. Din perspectivă lockeană, aceasta echivalează cu o formă sofisticată de *tiranie invizibilă*, în care coerciția este psihologică, nu militară.

²⁷ Teoria „războiului just” este o doctrină etică și juridică care delimitează condițiile legitime pentru inițierea și desfășurarea războiului, articulată în special prin conceptele *jus ad bellum* (dreptul de a declara războiul) și *jus in bello* (dreptul în timp de război). Bazele sale teoretice istorice se regăsesc în filosofia antică și în gândirea creștină medievală, fiind clar formulate de autori ca Sfântul Augustin și Toma d’Aquino. În prezent, teoria războiului just evoluează prin adaptarea principiilor clasice la contextul dreptului internațional contemporan și al normelor privind intervenția umanitară, războiul preventiv și proporționalitatea. Aceasta rămâne un cadru de referință crucial, atât în analiza morală a conflictelor armate, cât și în reglementarea juridică internațională a folosirii forței (Vezi: Michael Walzer, *Just and Unjust Wars*, Basic Books, New York, 1977; Jean Bethke Elshtain, *Just War Against Terror: The Burden of American Power in a Violent World*, New York: Basic Books, 2003; Larry May, *War Crimes and Just War*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2007).

Stimularea curentelor antidemocratice și a violenței politice – În loc să oprească escaladarea, atacurile cognitive cultivă ostilitatea între grupuri până la pragul violenței. Prin exploatarea resentimentului și radicalizarea discursului, se creează premisele pentru ceea ce probabil Hannah Arendt ar fi numit o „mobilizare a maselor” împotriva instituțiilor democratice, legitimizată de un sentiment fabricat de urgență morală sau apocaliptică.

În logica *justum bellum*, o agresiune poate fi contracarată în mod legitim atunci când amenință securitatea și autonomia unei comunități politice. Dacă acceptăm că autonomia politică presupune procese de deliberare neperversitate, atunci războiul cognitiv este o formă de agresiune care atacă direct suveranitatea democratică, chiar dacă nu se trage niciun glonț. Din punct de vedere filosofic, problema este că *justum bellum* a fost gândit într-o lume unde violența era predominant fizică. În contextul războiului cognitiv, trebuie extinsă definiția „forței” și a „agresiunii”, pentru a include *coerciția mentală sistematică*. Aceasta nu este doar o adaptare terminologică, ci o mutație conceptuală: agresiunea nu se mai măsoară doar prin pierderi de vieți și teritorii, ci prin pierderi de autonomie cognitivă și politică. În lipsa acestei adaptări, democrațiile riscă să rămână dezarmate normativ și juridic în fața unui tip de conflict care, deși non-cinetic, poate fi ireversibil în efectele sale.

Impactul războiului cognitiv se manifestă pe mai multe straturi interdependente, care arată amploarea sa sistemică: la nivel psihologic-individual, ținta este încrederea epistemică a persoanei – certitudinea că poate distinge între adevăr și fals. Expunerea repetată la informații distorsionate induce oboseală cognitivă, cinism („nimic nu mai e credibil”) și anxietate socială, fragilizând autonomia decizională și încurajând retragerea din spațiul civic. Manipularea emoțiilor, distorsionarea realității și exploatarea prejudecăților cognitive produc un dezechilibru interior ce afectează capacitatea de deliberare și acțiune: „Amenințările cognitive exploatează tendințele naturale ale minții de a simplifica, de a căuta confirmări și de a evita disonanța cognitivă, ceea ce le face extrem de eficiente în remodelarea percepțiilor” (s.n.).²⁸ La nivel socio-comunitar, agresiunea atacă țesutul relațional al societății prin diviziuni narative între „noi” și „ei”, erodând capitalul de încredere socială și generând bule cognitive antagonice. La nivel instituțional, sunt subminate structurile de autoritate și legitimitate: prin amplificarea erorilor reale sau fabricarea unor scandaluri, instituțiile sunt prezentate ca fiind corupte sau incompetente, fragilizând contractul social. Din punct de vedere cultural-identitar, se rescrie selectiv memoria colectivă și se reconfigurează reperele axiologice, ceea ce produce o amnezie socială dirijată. În fine, la nivel politico-deliberativ, războiul cognitiv deturneză procesul electoral și deliberarea publică, prin polarizare narativă și manipulare algoritmică malignă, radicalizând segmente vulnerabile ale electoratului. În ansamblul lor, aceste straturi arată că agresiunea cognitivă destabilizează toate nivelurile de funcționare ale democrației – de la autonomia individului până la integritatea ordinii politice.

²⁸ Richards J. Heuer, *Psychology of Intelligence Analysis*, Martino Fine Books, Mansfield Centre, Connecticut, 2021, p. 15.

*Protecția proceselor electorale
în contextul războiului cognitiv*

În arhitectura democrațiilor liberale, procesele electorale nu reprezintă doar un mecanism procedural de selecție a reprezentanților, ci și un moment de *maximă densitate deliberativă* – un spațiu în care cetățenii, informați și autonomi, își exercită suveranitatea politică. Războiul cognitiv vizează tocmai acest nucleu vital al legitimității politice, deturnându-l prin manipularea percepțiilor, distorsionarea informației și exploatarea polarizărilor preexistente. Dacă în logica clasică a *justum bellum* agresiunea legitimă răspunsul atunci când integritatea fizică a comunității este amenințată, în contextul cognitiv „integritatea deliberativă” devine un bun strategic ce trebuie apărut. Subminarea acesteia – prin dezinformare algoritmică, campanii coordonate pe rețele sociale, *micro-targeting* politic opac sau infiltrarea narațiunilor ostile în media – poate produce efecte la fel de distructive pentru ordinea politică precum o invazie militară.

Aplicarea criteriilor *justum bellum* în acest domeniu permite: a/*definirea unei „cauze juste”*, în termeni de protecție a proceselor electorale împotriva ingerințelor externe și interne ce alterează formarea liberă a opiniei politice; b/*determinarea „proporționalității” răspunsului*, astfel încât contramăsurile – de la reglementarea platformelor digitale la operațiuni de contranarațiune – să nu degradeze libertatea de exprimare și pluralismul politic; c/*stabilirea unui prag de „ultim recurs”*, în care măsurile coercitive (sanțiuni, restricții tehnologice, contrainformații active) sunt activate doar după epuizarea mecanismelor non-coercitive (educație media, transparență algoritmică, avertizare publică). Din perspectiva filosofiei politice, acest cadru introduce o distincție crucială: *nu orice „informație falsă” justifică intervenția statului*; numai acele acțiuni sistematice și intenționate, menite să submineze capacitatea cetățenilor de a lua decizii autonome, pot fi calificate drept agresiune cognitivă. Această distincție este vitală pentru a împiedica derapajul spre autoritarism sub pretextul apărării democrației. În termenii normelor internaționale, un astfel de cadru ar putea servi drept fundament pentru un *regim juridic global al securității cognitive*, comparabil cu tratatele de control al armamentului, dar orientat spre infrastructura informațională și mentală a societăților democratice.

Noțiunea de *integritate deliberativă*²⁹ își găsește fundamentul conceptual în două mari tradiții ale filosofiei politice contemporane: teoria acțiunii comunicative și democrația deliberativă, formulată de Jürgen Habermas, și teoria justiției ca echitate, elaborată de John Rawls. Habermas, în *The Theory of Communicative Action*³⁰, argumentează că legitimitatea democratică se naște nu doar din pro-

²⁹ Conceptul de „integritate deliberativă” (*deliberative integrity*) este menționat în literatura de specialitate, mai ales în domeniul practicilor deliberative democratice. Se referă la conformitatea proceselor deliberative cu valorile normative și idealurile fundamentale ale democrației deliberative – cum ar fi includerea echitabilă, transparența, respectul reciproc, eliminarea presiunilor externe și neutralitatea asupra rezultatului (Vezi: L.J. Parry, N. Curato, *Deliberative Integrity: Risks and Responses in MiniPublic Governance*, 2024).

³⁰ Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action*, Volume 1: *Reason and the Rationalization of Society*; Volume 2: *Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*, Polity Press, Cambridge, 1986. Ediția în limba română: Jürgen Habermas, *Conștiință morală și acțiune comunicativă*, Editura ALL, București, 2000.

ceduri formale de vot, ci dintr-un *proces public de deliberare liberă și necoercitivă*, în care participanții urmăresc în comun aflarea adevărului și atingerea unui consens rațional. În acest cadru, integritatea deliberativă reprezintă starea în care cetățenii își formează opiniile și preferințele politice, fără constrângeri ascunse, fără distorsiuni impuse de propagandă manipulativă sau de mediere algoritmică opacă. Orice agresiune cognitivă care manipulează percepțiile și limitează pluralismul informațional nu afectează doar „calitatea” dezbaterii, ci subminează însăși sursa legitimității politice.

În *Political Liberalism*³¹, Rawls introduce conceptul de „rațiune publică”, potrivit căruia dezbaterile politice fundamentale trebuie purtate pe baza unor argumente accesibile și acceptabile pentru toți cetățenii, indiferent de convingerile lor morale sau religioase. Integritatea deliberativă, în sens rawlsian, înseamnă păstrarea unui spațiu public în care informațiile relevante sunt disponibile în mod egal, în care distorsiunile intenționate – precum dezinformarea sistematică sau *micro-targeting*-ul emoțional – nu pot devia procesul de formare a voinței colective. Dacă acest spațiu este capturat de actori interni sau externi care practică războiul cognitiv, contractul social rawlsian este compromis: cetățenii nu mai decid în cunoștință de cauză, iar principiul echității este erodat.

Prin integrarea acestor două tradiții – consensul rațional habermasian și imparțialitatea rawlsiană – conceptul de integritate deliberativă devine o *normă de protecție democratică la nivel cognitiv*. În epoca în care războiul cognitiv folosește inteligența artificială, analiza *big data* și psihometria algoritmică pentru a fragmenta spațiul public, apărarea acestei integrități devine echivalentă cu *apărarea suveranității politice*. Astfel, aplicarea grilei „războiului just” la războiul cognitiv presupune nu doar evaluarea proporționalității și necesității contraatacurilor, ci și o judecată morală despre încălcarea integrității deliberative, tratată ca un bun comun democratic de rang constituțional.

Aplicarea grilei de interpretare din teoria războiului just la realitatea războiului cognitiv se naște din necesitatea de a înțelege natura profundă a agresiunii. Aceasta vizează nu corpul, ci conștiința politică a unei comunități. Așa cum atacurile nucleare, prin magnitudinea și ireversibilitatea lor, obligă la o reflecție normativă asupra proporționalității răspunsului și asupra legitimității contraatacului, tot astfel agresiunile cognitive – deși lipsite de violență cinetică – produc efecte structurale, pe termen lung, asupra fundamentului democratic: *autonomia deliberativă a individului* și capacitatea colectivă de a lua decizii libere. În acest sens, războiul cognitiv trebuie judecat nu doar ca o formă de competiție informațională, ci ca o *agresiune directă asupra suveranității cognitive*, adică asupra dreptului fundamental al cetățenilor de a participa la viața politică pe baza discernământului liber.

Din această perspectivă, recursul la logica *justum bellum* nu este o simplă extrapolare forțată, ci o extindere necesară: dacă în plan militar proporționali-

³¹ John Rawls, *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York, 2005 (ediția în limba română: John Rawls, *Liberalismul politic*, traducere de Mihai Dudaș, Mihail Mate și Vasile Mitu, Sedona, Timișoara, 1999).

tatea înseamnă evitarea răspunsurilor excesive, în plan cognitiv ea presupune construirea unui set de contramăsuri defensive – de la transparența algoritmică, la consolidarea educației media – care să protejeze integritatea deliberativă fără a anula libertatea politică. Așa cum existența armelor de distrugere în masă a impus noi norme etice și juridice, tot astfel – *toutes proportions gardées* – noile arme de remodelare a percepțiilor reclamă un cadru normativ care să recunoască statutul agresiunii cognitive și să legitimeze un răspuns proporțional. În lipsa acestei transpuneri conceptuale, democrațiile riscă să rămână dezarmate, tratând ca simple „interferențe informaționale” ceea ce în realitate reprezintă atacuri sistematice asupra contractului social și asupra sursei ultime de legitimitate: conștiința politică a cetățenilor. În termeni de filosofie morală, aceste atacuri ridică o dilemă fundamentală: ele pervertesc nu doar adevărul factual, ci chiar condițiile posibilității morale de a alege în cunoștință de cauză. A apăra integritatea deliberativă înseamnă, astfel, a apăra însăși demnitatea morală a omului ca ființă capabilă de judecată autonomă.

Dacă în teoria clasică a războiului just agresiunea era definită prin lezarea integrității fizice a comunității (viața, teritoriul, securitatea), putem spune că, în războiul cognitiv, agresiunea constă în lezarea integrității deliberative (capacitatea colectivă de a decide în cunoștință de cauză). Dacă *autonomia cognitivă* și discernământul fiecăruia sunt condiția de posibilitate a deliberării democratice, atunci pierderea lor nu rămâne doar o problemă individuală, ci devine o vulnerabilitate colectivă. Exact cum o fisură într-o fortificație nu afectează doar piatra atinsă, ci expune întreaga cetate. Dreptul individual la autonomie cognitivă și discernământ nu este un simplu atribut privat, ci funcționează ca bun comun democratic, a cărui degradare afectează legitimitatea întregului corp politic. Prin urmare, apărarea acestui drept capătă statutul de obligație morală și politică echivalentă cu apărarea integrității teritoriale în logica clasică a *justum bellum*. În tradiția habermasiană și rawlsiană, integritatea deliberativă poate fi înțeleasă drept un bun constituțional tacit, fără de care legitimitatea democratică devine imposibilă. Dacă în secolul XX supraviețuirea fizică a comunităților depindea de prevenirea catastrofei nucleare, în secolul XXI supraviețuirea lor democratică depinde și de protejarea suveranității cognitive.

BIBLIOGRAFIE

- Assmann, A. (2020), *Is Time Out of Joint? On the Rise and Fall of the Modern Time Regime*, Ithaca: Cornell University Press.
- Assmann, J. (2011), *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Backes, O., Andrew Swab (2019), *Cognitive Warfare. The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States*, Cambridge, Massachusetts: Belfer Center for Science and International Affairs, disponibil la <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/2019-11/CognitiveWarfare.pdf>.
- Barros II, R. (2025), *Cognitive Sovereignty as a Fundamental Right: An Ethical and Legal Proposal for AI and Neurotechnologies*, Social Science Research Network, 29 aprilie, disponibil la <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5308691>.

- Bernal, A., Cameron Carter (2023), „Cognitive Warfare. An Attack on Truth and Thought“, Innovation Hub (NATO Innovation Network), disponibil la <https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/Cognitive-Warfare.pdf>.
- Bozhkov, Y. L. (2020), „Indigenous knowledge and colonial cognitive frameworks: Barriers and bridges for knowledge co-construction“, in *Transcultural Studies Quarterly*, 8(1), pp. 225-240.
- Buzan, B., O. Wæver, J. de Wilde (1998), *Security: A New Framework for Analysis*, London: Lynne Rienner Publishers.
- Claverie, B., F. du Cluzel (2022), „Cognitive Warfare“: *The Advent of the Concept of „Cognitics“ in the Field of Warfare*, Bordeaux: ENSC& NATO-CSO-STO.
- Claverie, B., F. du Cluzel, G. Desclaux (2022), *Cognitive Warfare and C2. 2nd Scientific and Strategic Workshop on „Cognitive Warfare“: Operationalizing the Concept of Cognitive Warfare*, New York: US Military Academy West Point.
- Darczewska, J. (2015), *The Devil Is in the Details: Information Warfare in the Light of Russia's Military Doctrine* (C. f. Studies, Ed.), Warsaw: Ośrodek studiów Wschodnich im. Marka Karpia.
- Dearth, D. H. (2002), „Shaping the ‘Information Space’“, in *Journal of Information Warfare*, 1(3), 1-15, disponibil la <https://www.jinfowar.com/journal-issue/volume-1-issue-3>.
- Elshtain, J. B. (2003), *Just War Against Terror: The Burden of American Power in a Violent World*, New York: Basic Books.
- Fenstermacher, L., D. Uzhca, K. Larson, C. Vitiello, S. Shellman (2023, iunie), *New Perspectives on Cognitive Warfare*, disponibil la <https://doi.org/10.1117/12.2666777>.
- Habermas, J. (1986), *The Theory of Communicative Action*, Cambridge: Polity Press.
- Heuer, R. J. (2021), *Psychology of Intelligence Analysis* (M. Centre, Ed.) Connecticut: Martino Fine Books.
- Katz, D. (2012), „Astroturfing and the Manipulation of Public Opinion“, in *Journal of Political Communication*, 29(3), pp. 21-39.
- Keir, G. (2016), *Handbook of Russian Information Warfare*, Rome: NATO Defense College.
- MacIntyre, A. (2007), *After Virtue: A Study in Moral Theory*, Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- May, L. (2007), *War Crimes and Just War*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Miskimmon, A. O. (2013), *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*, New York: Routledge.
- Orinx, K., Tanguy Struye de Swielande (2021), *Cognitive warfare and the vulnerabilities of democracies*, Louvain-la-Neuve: Centre d'Etude des Crises et des Conflits Internationaux.
- Parry, L., N. Curato (2024), *Deliberative Integrity: Risks and Responses in MiniPublic Governance*, Australian Research Council's Special Research.
- Payne, K. (2020), *The Psychology of Modern Conflict: Evolutionary Theory, Human Nature and a Liberal Approach to War*, Manchester: Manchester University Press.
- Rawls, J. (2005), *Political Liberalism*, New York: Columbia University Press.
- Stern, E. K. (2003), *Crisis Decisionmaking: A Cognitive Institutional Approach* (T. S. Agency, Ed.), Stockholm: Swedish National Defence College.
- Thomas, T. L. (2016), *Russia's Information Warfare: The Development of Doctrine, 1992-2016*, Carlisle, PA: US Army War College Press.
- Thomas, T. L. (2004), „Russia's Reflexive Control Theory and the Military“, in *Journal of Slavic Military Studies*, 17(2), pp. 237-256.
- Vego, M. N. (2009), *Joint Operational Warfare: Theory and Practice*, Newport, Rhode Island: Naval War College Press.
- Walzer, M. (1977), *Just and Unjust Wars*, New York: Basic Books.